

Ο Ελληνικός ορεινός χώρος ως και η φύση του ως «Όλον»

Κ. Τσίππρας, Πολιτικός Μηχανικός – Χωροτάκτης, Γεωγράφος
Πρόεδρος του Ελληνικού τμήματος του "Mountain Wilderness"
Μέλος του διεπιστημονικού δικτύου "Mountain Forum"

Περίληψη

Όταν ο H.D. Thoreau έγραφε ότι: «είμαστε τόσο πλουσιότεροι σαν άνθρωποι, όσο περισσότερα πράγματα μπορούμε να απαρνηθούμε», προφανώς δεν εννοούσε την φύση, γιατί χωρίς την φύση που μας περιβάλλει, από την οποία προερχόμαστε και στην οποία κάποτε θα καταλήξουμε, δεν υπάρχει ζωή. Ο φιλόσοφος Edward Abbey θεωρούσε ότι η μεγαλύτερη χρησιμότητα του σύγχρονου ανθρώπου πάνω στη γη, είναι εκτός από το γεγονός ότι επάνω του στεγάζονται εκατομμύρια αποικίες βακτηριδίων και μικρο-οργανισμών, ότι με τον θάνατο του παρέχει τροφή σε δεκάδες είδη εντόμων και σκωλήκων....

- Δυστυχώς όμως σαν είδος, όχι μόνον δεν φαινόμαστε διατεθειμένοι να απαρνηθούμε κάποια πράγματα, αλλά δείχνουμε και ικανοί για να ικανοποιήσουμε τις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες μας π.χ. σε ενέργεια, σε δομημένο χώρο, σε τεχνητή αναψυχή, σε χώρους απόθεσης απορριμμάτων κλπ. κλπ., να καταναλώσουμε και το τελευταίο τετραγωνικό μέτρο άγριας φύσης και παρθένας γης.
- Αυτή η αδηφάγος επέκταση που μπορεί κανείς να την ποσοτικοποιήσει εξετάζοντας απλά μερικές αεροφωτογραφίες ενός τόπου, που τραβήχθηκαν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, τροφοδοτείται αέναα από την πληθυσμιακή έκρηξη του ανθρώπινου είδους και την σπάταλη εξαργύρωση ενός σημαντικού τμήματος της αύξησης του Α.Ε.Π. των λεγόμενων προηγμένων χωρών, σε δομημένο και εκμεταλλεύσιμο χώρο, που ειδικά για τις ορεινές περιοχές, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει αποκτήσει τραγικές διαστάσεις.
- Όλες οι προηγμένες χώρες διαθέτουν παρ' όλα αυτά, ειδικές πολιτικές βουνού, εκτός από την Ελλάδα.

Μια ενιαία και ολοκληρωμένη (γεωγραφικά και πολιτισμικά), εθνική «πολιτική βουνού», που η Ελλάδα αργά η γρήγορα θα πρέπει να καθιερώσει για να είναι όχι μόνο διαχρονικά συνεπής προς τους εναπομείναντες ορεινούς πληθυσμούς, αλλά και προς τους μελλοντικούς πληθυσμούς, που θα θελήσουν να επανα-αποικίσουν τον ορεινό χώρο, εξ αιτίας της συνεχιζόμενης υποβάθμισης της ποιότητας ζωής στις πόλεις ή λόγω των κλιματικών αλλαγών στον πλανήτη μας, που θα δημιουργήσουν έναν νέου τύπου «περιβαλλοντικό πρόσφυγα», στα αμέσως επόμενα χρόνια.

Θα πρέπει, δε να στηρίζεται σε ένα αρχικό σύνολο κατευθύνσεων, που να οδηγήσει:

- α) στην χάραξη μιας ενιαίας στρατηγικής που θα αντιμετωπίσει τον ορεινό χώρο, ως όλο, οδηγώντας ταυτόχρονα στην αποκέντρωση της διαχείρισης του, μέσα από την δημιουργία ενός δικτύου υπερ-τοπικών ορεινών κέντρων (π.χ. Μέτσοβο, Βελβεντό, Ανώγεια κλπ.) που δεν θα λειτουργούν μόνον σαν εκφραστές των μικρο-τοπικών εξουσιών, αλλά σαν διαχειριστές πολιτικών σε ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες.
- β) στον συντονισμό των σήμερα κατακερματισμένων, αποσπασματικών και χωρίς ενιαία χωροταξική λογική, υπηρεσιών και φορέων, που διαχειρίζονται προγράμματα, εθνικά και κοινοτικά και χρηματοδοτικές δράσεις, μέσα από την θεσμοθέτηση ενός επείγοντος «Εθνικού Προγράμματος Δράσης για τις Ορεινές Περιοχές».
- γ) στην λογική ύπαρξης ενός ελάχιστου ποσοστού του εθνικού μας εδάφους (π.χ. 10%), όπου θα ενταχθούν περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, με κριτήρια βιοκεντρικά και όχι κατ' ανάγκη ανθρωποκεντρικά και
- δ) στην καθιέρωση ενός διεπιστημονικού εθνικού φορέα, κατά τα πρότυπα π.χ. των ευρωπαϊκών Euromontana, που θα επιφορτισθεί με την σύνθεση των τομεακών

πολιτικών για τον ορεινό χώρο, τον έλεγχο και την αξιολόγηση τους και πάνω απ' όλα την επιβολή της συνυπευθυνότητας των τοπικών κοινωνιών, για το μέλλον της ορεινής Ελλάδας.

Εισαγωγή

Η Ελλάδα, όσο κι αν αυτό φανεί απίστευτο σε πολλούς, είναι ουσιαστικά η πιο ορεινή χώρα της Μεσογείου και των Βαλκανίων, καθ' όσον το 42,3% του εδάφους της αποτελείται από ορεινές περιοχές, (σύμφωνα με την οδηγία 268/75 της Ε.Ε.) οι οποίες μάλιστα δεν διακρίνονται για την συνεκτικότητά τους, αλλά για την έντονη χωρική διάσπασή τους και την ανομοιομορφία των τοπίων που δημιουργούν.

Στην Αυστρία π.χ. όλα είναι Άλπεις.

Στην Ιταλία όλα Απέννινα και Άλπεις.

Στην Ελλάδα, μπορούμε, εύκολα να διακρίνουμε 10 είδη τοπίων.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον ελληνικό ορεινό χώρο, δεν είναι μόνο η τραγική μείωση του πληθυσμού του, που έχει οδηγήσει στην δημιουργία ενός εξαιρετικά εύθραυστου κοινωνικο-οικονομικού ιστού, αλλά πρώτα και κύρια, η άμεση και έμμεση κατασπατάληση των φυσικών του πόρων και του τοπίου του μέσα από κοντόφθαλμες και αποσπασματικές πολιτικές, που ανταποκρίνονται, συν τοις άλλοις, στην λογική της χωρίς όρια ανάπτυξης.

1. Χώρος, όμως για ποιους;

Όταν ο H.D. Thoreau έγραφε ότι: «είμαστε τόσο πλουσιότεροι σαν άνθρωποι, όσο περισσότερα πράγματα μπορούμε να απαρνηθούμε», προφανώς δεν εννοούσε την φύση, γιατί χωρίς την φύση που μας περιβάλλει, από την οποία προερχόμαστε και στην οποία κάποτε θα καταλήξουμε, δεν υπάρχει ζωή. Ο φιλόσοφος Edward Abbey θεωρούσε ότι η μεγαλύτερη χρησιμότητα του σύγχρονου ανθρώπου πάνω στη γη, είναι εκτός από το γεγονός ότι επάνω του στεγάζονται εκατομμύρια αποικίες βακτηριδίων και μικρο-οργανισμών, ότι με τον θάνατο του παρέχει τροφή σε δεκάδες είδη εντόμων και σκωλήκων....

- Δυστυχώς όμως σαν είδος, όχι μόνον δεν φαινόμαστε διατεθειμένοι να απαρνηθούμε κάποια πράγματα, αλλά δείχνουμε και ικανοί για να ικανοποιήσουμε τις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες μας π.χ. σε ενέργεια, σε δομημένο χώρο, σε τεχνητή αναψυχή, σε χώρους απόθεσης απορριμμάτων κλπ. κλπ., να καταναλώσουμε και το τελευταίο τετραγωνικό μέτρο άγριας φύσης και παρθένας γης.
- Αυτή η αδηφάγος επέκταση που μπορεί κανείς να την ποσοτικοποιήσει εξετάζοντας απλά μερικές αεροφωτογραφίες ενός τόπου, που τραβήχθηκαν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, τροφοδοτείται αέναα από την πληθυσμιακή έκρηξη του ανθρώπινου είδους και την σπάταλη εξαργύρωση ενός σημαντικού τμήματος της αύξησης του ΑΕΠ των λεγόμενων προηγμένων χωρών, σε δομημένο και εκμεταλλεύσιμο χώρο (σε έναν αμερικανό πολίτη π.χ. αντιστοιχούν 100 μ², περίπου, ιδιωτικού και 200 μ², δημόσιου χώρου, όταν σε έναν κινέζο, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι μόλις 10μ² και 20 μ², αντίστοιχα, σύμφωνα με στοιχεία του World Watch Institute).

Η επικράτηση του ανθρώπου επί της φύσης επισημαίνεται σήμερα και με έναν ξεχωριστό τρόπο στους δορυφορικούς χάρτες, που αποκαλύπτουν πως το μισό του πλανήτη μας, φέρει επάνω του το «οικολογικό ίχνος» της ανθρωπότητας, δηλαδή την παρέμβαση της στον πεπερασμένο γήινο οικοσύστημά μας.

Παρέμβαση που δεν εκφράζεται μόνο με το αξίωμα «κέρδος- περισσότερο κέρδος», αλλά και «χώρος – περισσότερος χώρος»

2. Χώρος «καθ' ύψος» και «κατ' επέκταση»

Οι ανθρώπινες αυτές δραστηριότητες στον χώρο, ορίζονται και επεκτείνονται κυρίως «καθ' ύψος» και «κατ' επέκταση». Η κατ' επέκταση ανθρώπινη δραστηριότητα είναι και η πιο εύκολη, για πολλούς και διάφορους λόγους.

Η καθ' ύψος, η πιο δύσκολη.

Γι' αυτό και οι ορεινές περιοχές του πλανήτη μας, αλλά και της χώρας, είναι κι εκείνες που συγκριτικά με τις πεδινές, κατάφεραν στις απαρχές του νέου αιώνα μας, να διατηρήσουν σχετικά ανέπαφα τα φυσικά τους διαθέσιμα, την βιοποικιλότητα, αλλά και το πολιτισμικό απόθεμα των ορεινών τους πληθυσμών.

Για πόσο καιρό ακόμη;

Κανείς δεν ξέρει...

- Το ότι ο ορεινός πληθυσμός της χώρας μας τελεί υπό κατάρρευση, το γνωρίζουμε (Το 1950 αντιπροσώπευε το 14,50% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και το 1990 μόλις το 9,16%, αν και τα επίσημα στοιχεία είναι εντελώς πλασματικά, εάν συνυπολογίσει κανείς και το ελληνικότατο φαινόμενο της ετερο-δημότευσης).

Ενδεικτικά στην Ήπειρο, στην οποία ο ορεινός πληθυσμός αντιπροσωπεύει το 12,1%, η μείωση ήταν μεγαλύτερη του 40% και σε ορισμένα τμήματα της Πελοποννήσου στην οποία ο ορεινός πληθυσμός αντιπροσωπεύει το 12,5%, η μείωση ήταν άνω του 30%).

- Το ότι την περίοδο 1980-1997, σημειώθηκε μια εντυπωσιακή μετακίνηση πληθυσμών από τα ορεινά πολλών νομών στα παραλιακά τους τμήματα, δηλαδή εκεί ακριβώς που εισέρευσε το χρήμα από τα Α' και Β' κοινοτικά πλαίσια στήριξης, επίσης το γνωρίζουμε.
- Το ότι, ακόμη, την τελευταία μόλις δεκαετία, ο ορεινός όγκος, αφέθηκε στην μοίρα του, η κοινωνική και οικονομική αποδιοργάνωση των χωριών έφερε υποβάθμιση και καταστροφή της φύσης, υπερβόσκηση (δεν υπήρχε πια τοπικός έλεγχος), απώλεια εδάφους (δεν συντηρούνταν καν οι πεζούλες), πλημμύρες, πυρκαγιές, μνημεία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς (σπίτια, γεφύρια κλπ.) που κατέρρευσαν, έθιμα που χάθηκαν, ανθρώπινες και κοινωνικές σχέσεις που καταστράφηκαν, κλπ. κλπ. μόλις τώρα το διαπιστώνουμε.

Παρ' όλα αυτά, όμως, ο ορεινός χώρος, ανθίσταται ακόμη. Για πόσο καιρό; Κανείς δεν ξέρει.

Διότι, ειδικά στην Ελλάδα ο ορεινός χώρος, πέρασε δυστυχώς, σταδιακά, από την φάση της μη-ύπαρξης του σε κάθε αναπτυξιακό πρόγραμμα των δεκαετιών του '70 και του '80, στην φάση της αποσπασματικής ανάπτυξης, από τα μέσα της δεκαετίας του '90.

Και έτσι, ακόμη και τα ελάχιστα ψήγματα ήπιων προγραμμάτων και επεμβάσεων για την συγκράτηση του πληθυσμού και την επιβίωση της άγριας φύσης του, εκτελούνται μεμονωμένα και αποσπασματικά δίχως διάθεση κεντρικού ή και περιφερειακού σχεδιασμού και χωρίς προοπτική διεπιστημονικής προσέγγισης.

Για παράδειγμα υπάρχουν προγράμματα που εκτελεί η Νομαρχία Τρικάλων, που ανήκει στην περιφέρεια Θεσσαλίας και σταματούν στην κορυφογραμμή της νότιας Πίνδου, αφορώντας τον ανατολικό υδροκρίτη της, ενώ στον δυτικό, που ανήκει στην περιφέρεια της Ηπείρου, λες και αποτελεί μέρος ενός άλλου βουνού, δεν υπάρχει κανένα πρόγραμμα.

Η ήπιες επεμβάσεις που γίνονται στον ανατολικό Ταΰγετο, που ανήκει στον νομό Λακωνίας και υπακούουν σε άλλη λογική από τις σκληρές λογικές ανάπτυξης που εφαρμόζονται στον δυτικό Ταΰγετο, που ανήκει στον νομό Μεσσηνίας παρ' ότι και οι 2 νομοί ανήκουν στην ίδια περιφέρεια!

Ή, ακόμα χειρότερα, ένας δήμαρχος της περιφέρειας του Ολύμπου που νομίζει ότι δεν τον αφορά η προστασία της φύσης της Κρήτης και τέλος πολύ χειρότερα, ένας πολίτης της Πελοποννήσου δεν ενδιαφέρεται για την προστασία της αρκούδας, γιατί απλούστατα δεν υπάρχουν αρκούδες στον Μοριά. Γι' αυτό προκύπτει η άμεση και εθνικής σημασίας αναγκαιότητα για την χάραξη μιας στρατηγικής ειδικά για τον ορεινό χώρο.

Γι' αυτό και προκύπτει η αναγκαιότητα αντιμετώπισης του ελληνικού χώρου ως όλου, μέσα από την δημιουργία ενός διεπιστημονικού δικτύου παρατήρησης και παρακολούθησης του.

3. Χαράσσοντας μια «πολιτική βουνού»

Είμαστε δυστυχώς η μοναδική ορεινή χώρα της Ευρώπης, που δεν διαθέτει πολιτική βουνού. Μια ενιαία και ολοκληρωμένη (γεωγραφικά και πολιτισμικά), εθνική «πολιτική βουνού» θα πρέπει λοιπόν να είναι όχι μόνο διαχρονικά συνεπής προς τους εναπομείναντες ορεινούς πληθυσμούς, αλλά και προς τους μελλοντικούς πληθυσμούς, που θα θελήσουν να επανα-αποικίσουν τον ορεινό χώρο, εξ αιτίας της συνεχιζόμενης υποβάθμισης της ποιότητας ζωής στις πόλεις ή λόγω των κλιματικών αλλαγών στον πλανήτη μας, που θα δημιουργήσουν έναν νέου τύπου «περιβαλλοντικό πρόσφυγα», στα αμέσως επόμενα χρόνια.

Θα πρέπει, δε να στηρίζεται σε ένα αρχικό σύνολο κατευθύνσεων, που να οδηγήσει:

1. στην χάραξη μιας ενιαίας στρατηγικής που θα αντιμετωπίσει τον ορεινό χώρο, ως όλον, οδηγώντας ταυτόχρονα στην αποκέντρωση της διαχείρισής του, μέσα από την δημιουργία ενός δικτύου υπερ-τοπικών ορεινών κέντρων (π.χ. Μέτσοβο, Βελβεντό, Ανώγεια κλπ.) που δεν θα λειτουργούν μόνον σαν εκφραστές των μικρο-τοπικών εξουσιών, αλλά σαν διαχειριστές πολιτικών σε ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες,
2. στον συντονισμό των σήμερα κατακερματισμένων, αποσπασματικών και χωρίς ενιαία χωροταξική λογική, υπηρεσιών και φορέων, που διαχειρίζονται προγράμματα, εθνικά και κοινοτικά και χρηματοδοτικές δράσεις, μέσα από την θεσμοθέτηση ενός επείγοντος «Εθνικού Προγράμματος Δράσης για τις Ορεινές Περιοχές»,
3. στην λογική ύπαρξης ενός ελάχιστου ποσοστού του εθνικού μας εδάφους (π.χ. 10%), όπου θα ενταχθούν περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, με κριτήρια βιοκεντρικά και όχι κατ' ανάγκην ανθρωποκεντρικά και
4. στην καθιέρωση ενός διεπιστημονικού εθνικού φορέα, κατά τα πρότυπα π.χ. των ευρωπαϊκών Euro montana, που θα επιφορτισθεί με την σύνθεση των τομεακών πολιτικών για τον ορεινό χώρο, τον έλεγχο και την αξιολόγηση τους και πάνω απ' όλα την επιβολή της συνυπευθυνότητας των τοπικών κοινωνιών, για το μέλλον της ορεινής Ελλάδας.

4. Η ελληνική ορεινή φύση ως «μέρος»

Η Ελλάδα, όσο κι αν αυτό φανεί απίστευτο σε πολλούς, είναι ουσιαστικά η πιο ορεινή χώρα της Μεσογείου και των Βαλκανίων, καθ' όσον το 42,3% του εδάφους της αποτελείται από ορεινές περιοχές (σύμφωνα με την οδηγία 268/75 της Ε.Ε.), οι οποίες μάλιστα δεν διακρίνονται για την συνεκτικότητά τους, αλλά για την έντονη χωρική διάσπασή τους και την ανομοιομορφία των τοπίων που δημιουργούν.

Στην Αυστρία π.χ. όλα είναι Άλπεις.

Στην Ιταλία όλα Απέννινα και Άλπεις.

Στην Ελλάδα, μπορούμε, εύκολα να διακρίνουμε 10 είδη τοπίων.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον ελληνικό ορεινό χώρο, δεν είναι μόνο η τραγική μείωση του πληθυσμού του, που έχει οδηγήσει στην δημιουργία ενός εξαιρετικά εύθραυστου κοινωνικο-οικονομικού ιστού, αλλά πρώτα και κύρια, η άμεση και έμμεση κατασπατάληση των φυσικών του πόρων και του τοπίου του μέσα από κοντόφθαλμες και αποσπασματικές πολιτικές, που ανταποκρίνονται, συν τοις άλλοις, στην λογική της χωρίς όρια ανάπτυξης.

- Η συνειδητοποίηση από ολόενα και περισσότερους ανθρώπους της αλλοίωσης και της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος, οδήγησε την ανθρωπότητα, πριν από έναν αιώνα στον θεσμό των προστατευόμενων περιοχών, με στόχο την προστασία της σπάνιας χλωρίδας και πανίδας και των φυσικών οικοσυστημάτων, προς όφελος της παρούσας και των επόμενων γενεών.

- Στην Ελλάδα, με την γνωστή καθυστέρηση, εξ αιτίας των αναχρονιστικών δομών της κοινωνίας μας, ο πρώτος νόμος που αναγνώρισε την ανάγκη ίδρυσης προστατευόμενων περιοχών ήταν ο Α.Ν. 856/1937, με βάση τον οποίο και ιδρύθηκαν μέχρι το 1966, 7 Εθνικοί Δρυμοί.
- Το θεσμικό βέβαια πλαίσιο προστασίας μιας βιο-περιοχής, αποτελούσε πιστό αντίγραφο των αμερικανικών προτύπων που δημιουργήθηκαν, στα τέλη του περασμένου αιώνα μετά από προτάσεις και σκέψεις διανοητών και φυσιολατρών όπως ο Emerson, ο Muir και ο Henry David Thoreau και δεν κατάφερε ούτε καν να ενσωματώσει την παράλληλη ευρωπαϊκή εμπειρία δεκαετιών, στο θέμα αυτό.
Όλα αυτά βέβαια στην θεωρία, γιατί στην πράξη, την στιγμή που κανένα πρακτικό μέτρο δεν πάρθηκε για την φύλαξη π.χ. των Δρυμών ή για την σύνδεση της προστασίας της φύσης και του οικο-τουρισμού με τις τοπικές κοινωνίες, ακόμα και με το Ν.Δ. 996/1971 και άλλες συμπληρωματικές διατάξεις, οι Ε.Δ. στην Ελλάδα παρέμειναν και παραμένουν στα χαρτιά.
Το ίδιο συνέβη και με τον νόμο-πλαίσιο που ψηφίστηκε στα 1986 «για την προστασία του περιβάλλοντος» (Ν.1650/86) που περιέχει ειδικό κεφάλαιο «για την προστασία της φύσης και του τοπίου», ο οποίος στην πράξη δεν έχει εφαρμοσθεί ποτέ, καθώς προβλέπει (με τα άρθρα 31, παρ.10 και 32, παρ.2), ότι οι προστατευόμενες περιοχές που έχουν κηρυχθεί με το Ν.Δ. 996/71, μπορούν να ενταχθούν στις κατηγορίες του νέου νόμου μόνο με την έκδοση Ειδικού προεδρικού διατάγματος, κάτι που δεν έχει γίνει μέχρι τώρα.
- Το εκπληκτικό δε είναι όχι τόσο, ότι ο τελευταίος Ε.Δ. που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα (Πρέσπες), δημιουργήθηκε από την χούντα των συνταγματαρχών στα 1974 (!) και έκτοτε τίποτα....., αλλά το γεγονός ότι παρά τις δεκάδες διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες που έχει υπογράψει η χώρας μας: σύμβαση Ramsar (1971), συμβάσεις Βόννης και Βέρνης (1983), οδηγίες ΕΟΚ 79/409 και 92/43, «Άνθρωπος & Βιόσφαιρα» της UNESCO, συμφωνία CITES, «σύμβαση για την βιοποικιλότητα» που προωθήθηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη του 1992, στο Ρίο της Βραζιλίας, αλλά και άλλες που απορρέουν από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι σήμερα, τίποτα το πρακτικό δεν έχει γίνει για την προστασία της Φύσης και η Ελλάδα εξακολουθεί να γίνεται περίγελο στα διεθνή FORA, αφού κάποιοι γραφειοκράτες ανώτεροι υπάλληλοι του Υπουργείου Γεωργίας, εξακολουθούν να ξεγελούν τους πολιτικούς τους προϊσταμένους, παρέχοντας τους μια πλαστή εικόνα για την προστατευόμενη φύση της πατρίδας μας, π.χ. ενώ είναι γνωστό ότι το ποσοστό των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα ανέρχεται σε 0,53%, κάποιοι υπάλληλοι αθροίζοντας την έκταση του Αγίου Όρους (που μπορεί να είναι μοναστική πολιτεία, αλλά κάθε άλλο παρά προστατευόμενη περιοχή είναι για τους γνωρίζοντες), αθροίζοντας και κάποια άλλα ανεκδιήγητα, ανεβάζουν το ποσοστό αυτό, άλλοι στο 2 και άλλοι στο 3%, ανάλογα με το πώς τους συμφέρει.
- Μια είναι όμως η πραγματικότητα στην Ελλάδα και αυτήν δεν μπορούν να την αποκρύψουν: **η Ελλάδα έχει το μικρότερο ποσοστό προστατευόμενης έκτασης στο σύνολο της έκτασής της, από όλες τις χώρες της Ε.Ε. του ανεπτυγμένου κόσμου, ακόμα και των Βαλκανίων, και ολόκληρες γεωγραφικές ενότητες όπως η Ανατ. Μακεδονία, η Θράκη, η Θεσσαλία και η Πελοπόννησος δεν διαθέτουν ούτε έναν Ε.Δ.**

ΧΩΡΑ	ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΕΚΤΑΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	% ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΘΝ. ΔΡΥΜΩΝ
Ολλανδία	183.774	5,41	10
Βουλγαρία	261.417	2,35	9
Ελβετία	774.206	22	10
Ιταλία	1.997.995	6,63	17
Αυστρία	2.090.796	24,93	3

Μ. Βρετανία	4.445.099	19,32	11
Πρώην Γιουγκοσλαβία	1.012.797	9,91	22
Σουηδία	3.394.012	8,25	16
Πολωνία	5.825.167	9,57	17
Ρουμανία	1.042.889	4,39	12
Τουρκία	480.504	0,61	14
Ελλάδα	68.742	0,53	10

5. Ο ελληνικός ορεινός χώρος ως «όλον» (ιεραρχώντας τις προτεραιότητες)

Ένας πραγματικός μοχλός ανάπτυξης για την ορεινή Ελλάδα, θα ήταν η δημιουργία ενός δικτύου ορεινών κέντρων σε περιοχές, πρώτα και κύρια, που παρουσιάζουν διεθνές και εθνικό ενδιαφέρον και αργότερα μικρότερων δικτύων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Το δίκτυο και τα κέντρα, αυτά, μπορούν εύκολα να οργανωθούν στα πρότυπα των γαλλικών και των ιταλικών αντίστοιχων και να διεκδικήσουν άμεσα την παρουσία τους στο ευρωπαϊκό κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό γίγνεσθαι.

Από την μια να διαχειρίζονται προστατευόμενες περιοχές και από την άλλη να συγκρατούν και να συσπειρώσουν τους τοπικούς πληθυσμούς και τις δραστηριότητές τους. Θέτοντας, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, κριτήρια για την επιλογή τους και ιεραρχώντας τις προτάσεις που υπάρχουν ή που μπορούν να υπάρξουν, ορίζουμε σαν f_x , την τελική αξιολόγηση μιας πρότασης.

$$\text{Όπου } f_x = f(f_1, f_2, f_3, f_4, f_5, f_6)$$

(Όσο υποκειμενική κι εάν είναι αυτή η εξέταση, δεν παύει παρά να είναι ένα καλό εργαλείο που προϋποθέτει όμως: α) πλήρη γνώση του συνόλου του ελληνικού ορεινού χώρου ή β) την καλή πρόθεση του μελετητή, πράγμα που η επιστήμη δεν κατάφερε ακόμα να ποσοτικοποιήσει!...)

Όπου:

f_1 = η εκτίμηση της φύσης μιας περιοχής (χλωρίδας και πανίδας)

f_2 = η εκτίμηση των γεωλογικών της σχηματισμών και του υδάτινου δυναμικού της

f_3 = η εκτίμηση του τοπίου της

f_4 = η εκτίμηση του ιστορικού και πολιτισμικού της δυναμικού και περιγύρου

f_5 = η εκτίμηση της γεωγραφικής της διάστασης (π.χ. δυνατότητα διάχυσης πληροφοριών και οργάνωσης, σε μια ευρύτερη περιοχή, η λειτουργία της σαν πρωτεύων ή δευτερεύων πόλος έλξης δραστηριοτήτων κλπ.)

f_6 = η εκτίμηση του δυναμισμού του ανθρώπινου δυναμικού της (π.χ. πληθυσμός που δεν έχει καταρρεύσει, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ύπαρξη συνεταιρισμών, εκδοτική δραστηριότητα, δυναμικοί άνθρωποι στην τοπική εξουσία, κοινωνική συναίνεση κλπ.)

Όπου f_2 έως $f_4 = 0-10$

0 = καμία σημασία

1-2 = περιορισμένη σημασία

3-4 = τοπική σημασία

5-6 = περιφερειακή σημασία

7-8 = εθνική σημασία

9-10 = διεθνής σημασία

Όπου $f_5 = 0-10$

0 = περιοχή πολύ απομονωμένη

- 1-2 = περιοχή λίγο απομονωμένη
 3-4 = περιοχή απομονωμένη
 5-6 = περιοχή με δική της μικρή ενδοχώρα
 7-8 = περιοχή με δική της μεγάλη ενδοχώρα
 9-10 = περιοχή με δική της πολύ μεγάλη ενδοχώρα (που ξεπερνάει τα όρια π.χ. ενός νομού)

Όπου $f_6 = 0-10$

- 0 = κανένας δυναμισμός (π.χ. πλήρης πληθυσμιακή κατάρρευση)
 1-2 = πολύ μικρός δυναμισμός (π.χ. περιστασιακή επίσκεψη ενός οικισμού μόνο το καλοκαίρι)
 3-4 = μικρός δυναμισμός (π.χ. χειμώνα / καλοκαίρι)
 5-6 = αρκετά μεγάλος δυναμισμός
 7-8 = μεγάλος δυναμισμός
 9-10 = πολύ μεγάλος δυναμισμός (π.χ. «ακτινοβολία» δραστηριοτήτων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο)

Ας δούμε τι θα συνέβαινε, εάν επιχειρούσαμε, με βάση αυτή την μέθοδο να βαθμολογήσουμε και στην συνέχεια να ιεραρχήσουμε 25 προτάσεις (τις σημαντικότερες κατά την ταπεινή μου γνώμη) για τον ελληνικό ορεινό χώρο.

Α/Α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ/ΘΕΣΗ	f_1	f_2	f_3	f_4	f_5	f_6	ΒΑΘΜ/Σ
								f_x
1.	Σάπες / Ν.Ροδόπης (ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΟΔΟΠΗ)	7	7	6	10	10	10	50
2.	Εχίνος / Ν.Ξάνθης (ΔΥΤΙΚΗ ΡΟΔΟΠΗ)	10	7	7	8	10	10	52
3.	Παρανέστι / Ν.Δράμας (Δ.ΡΟΔΟΠΗ – ΚΑΡΑ ΝΤΕΡΕ)	10	10	10	6	9	5	50
4.	Κ.Νευροκόπι / Ν.Δράμας (ΦΑΛΑΚΡΟ – ΟΡΒΗΛΟΣ)	8	8	7	8	6	4	41
5.	Λιτόχωρο / Ν. Πιερίας (ΟΛΥΜΠΟΣ)	10	10	10	10	10	10	50
6.	Βελβεντό / Ν. Κοζάνης (ΠΙΕΡΙΑ – ΑΛΙΑΚΜΟΝΑΣ)	7	8	8	8	7	10	48
7.	Μέτσοβο / Ν. Ιωαννίνων (ΒΟΡΕΙΑ & ΝΟΤΙΑ ΠΙΝΔΟΣ)	10	10	10	10	10	10	60
8.	Γαρδίκι / Ν.Τρικάλων (ΝΟΤΙΑ ΠΙΝΔΟΣ - ΑΧΕΛΩΟΣ)	8	8	8	8	6	5	43
9.	Δήμος Ιτάμου Αγράφων / Ν. Καρδίτσας (ΑΝ.ΑΓΡΑΦΑ-ΛΙΜΝΗ ΠΛΑΣΤΗΡΑ)	8	8	8	8	9	10	51
10.	Κρίκελλο / Ν.Ευρυτανίας (ΚΑΛΛΙΑΚΟΥΔΑ- ΚΡΙΚΕΛΟΠΟΤΑΜΟΣ)	8	8	8	8	6	5	43
11.	Πράμαντα / Ν. Ιωαννίνων (ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ – ΚΑΛΑΡΙΤΙΚΟΣ)	6	8	8	8	6	5	41
12.	Θέρμο / Ν. Αιτωλοακαρνανίας (ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟ – ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ)	6	6	6	8	6	5	37
13.	Α. Χώρα / Ν. Αιτωλοακαρνανίας (ΚΡΑΒΑΡΑ – ΟΡΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ)	6	8	8	8	6	5	41

14.	Υπάτη / Ν. Φθιώτιδας (ΟΙΤΗ – ΣΠΕΡΧΕΙΟΣ)	7	6	8	8	6	10	45
15.	Λιδορίκι / Ν.Φωκίδας (ΓΚΙΩΝΑ – ΒΑΡΔΟΥΣΙΑ)	6	8	8	7	6	4	39
16.	Προκόπι / Ν. Ευβοίας (ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ, ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΝΟΕΛ ΜΠΕΙΚΕΡ)	6	6	6	7	5	4	34
17.	Καλάβρυτα / Ν. Αχαΐας (ΧΕΛΜΟΣ – ΒΟΥΡΑΙΚΟΣ)	7	8	8	10	9	10	52
18.	Δίβρη / Ν.Ηλείας (ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ – ΔΑΣΟΣ ΦΟΛΩΗΣ)	7	6	8	10	6	8	45
19.	Δημητσάνα / Ν. Αρκαδίας (ΜΑΙΝΑΛΟ – ΛΟΥΣΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ)	7	7	8	8	6	6	42
20.	Κοσμάς / Ν. Αρκαδίας (ΠΑΡΝΩΝΑΣ)	6	6	7	7	4	4	34
21.	Ανώπολη / Ν. Χανίων (ΜΑΔΑΡΕΣ – ΛΙΒΥΚΟ)	10	10	10	10	4	4	48
22.	Ανώγεια / Ν. Ρεθύμνης (ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ – ΝΙΔΑ)	6	6	8	8	5	10	43
23.	Γράμμουστα / Κόνιτσα (ΓΡΑΜΟΣ – Β. ΠΙΝΔΟΣ)	10	10	10	10	10	10	60
24.	Αναβρυτή / Ν. Λακωνίας (ΣΠΑΡΤΗ – ΤΑΥΓΕΤΟΣ)	10	10	10	10	10	10	60
25.	Παναγίτσα / Ν. Πέλλας (ΠΟΖΑΡ – ΚΑΙΜΑΚΤΣΑΛΛΑΝ)	7	8	7	7	5	6	40

Παρατηρήσεις

1. Οι Σάπες είναι ένα μοναδικό στην Ελλάδα, πολυ-πολιτισμικό οικιστικό κέντρο (πόντιοι, θρακιώτες, σαρακατσάνοι, πομάκοι, τσιγγάνοι, τουρκογενείς κλπ.) και παρ' ότι βρίσκεται σε χαμηλό υψόμετρο, είναι μια πραγματική πύλη εισόδου προς την Ανατολική Ροδόπη. Μπορεί εύκολα να προσελκύσει οικο-τουριστικές δραστηριότητες, να προωθήσει τις βιοκαλλιέργειες στον ορεινό όγκο της Ροδόπης, κινδυνεύει από την ανάπτυξη μεταλλείων χρυσού και τέλος διαθέτει έναν δυναμικό δήμαρχο, τον Ντ. Χαριτόπουλο.
2. Ο Εχίνος, αντίθετα, είναι ο μεγαλύτερος οικισμός Πομάκων στην Ελλάδα, περιβάλλεται από μοναδικής ομορφιάς και αγριότητας, τοπία και οικο-συστήματα και η συντονισμένη οικο-ανάπτυξη και ένταξη του σε ένα δίκτυο οικισμών θα μπορούσε να αποτελέσει την απάντηση της Ελλάδας (ενάντια στην λογική του αποκλεισμού), για τον 21^ο αιώνα.
3. Το Παρανέστι, είναι η κυριότερη πύλη εισόδου προς την Δυτ. Ροδόπη (η Σκαλωτή δυτικότερα είναι ένας απλός οικισμός) και τα εκτεταμένα δάση της Ζαγκραντένιας και του Καρα-Ντερέ, όπου επιβάλλεται η δημιουργία ενός νέου ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ. Επίσης ο Νέστος δεν είναι μόνο πηγή ζωής, αλλά και πλούτου, που επιβάλλει την συνετή διαχείριση του.
4. Το Κάτω Νευροκόπι, δεν είναι μόνο η περιοχή με τις χαμηλότερες θερμοκρασίες στον ελληνικό χώρο, αλλά ένα οροπέδιο που περιβάλλεται από τους εκπληκτικούς ορεινούς όγκους του Φαλακρού και του Όρβηλου, όπου επίσης πρέπει να δημιουργηθεί ένας νέος Ε.Δ. Τόπος ιστορικής μνήμης (οχυρά του Ρούπελ) και δίοδος προς το σλαβόφωνο τμήμα της Βουλγαρίας (βόρεια του Εχίνου βρίσκονται επίσης Πομάκοι!), είναι ένας από τους ορεινούς τόπους της χώρας μας που θα έπρεπε να λειτουργήσουν δια-συνοριακά και υπερ-κρατικά.
5. Το Λιτόχωρο, έχει μεταβληθεί τα τελευταία χρόνια (χάρη κυρίως στον δήμαρχο του Γ. Παπαθανασίου), σε ένα πολιτισμικό και αθλητικό κέντρο, για την ευρύτερη περιοχή του

Ολύμπου (κρίμα που η Ελασσόνα, στην Δ. πλευρά, δεν μπόρεσε να παίξει τον χωροταξικό ρόλο της, εγκλωβισμένη στην λογική της ανάπτυξης χωρίς ποιότητα....). Δεν του λείπει τίποτα, ή σχεδόν τίποτα. Του λείπει όμως η αντιμετώπιση του ΟΛΥΜΠΟΥ όχι ως «μέρος» αλλά ως «όλον».

6. Το Βελβεντό, είναι ένας σπάνιας κοινωνικής συναίνεσης και συλλογικής προσπάθειας προόδου σχετικά απομονωμένος, γεωγραφικά, τόπος, με πλούσια φύση και ακόμη πλουσιότερους σε πολιτισμό, ανθρώπους. Κρίμα που οι χωροταξικές μελέτες που το αφορούν γίνονται για να γίνουν και «εν μια νυκτί» να αλλάξουν, για να εξυπηρετήσουν τα κοντόφθαλαμα μικρο-κομματικά συμφέροντα, που βλέπουν έναν τόπο, σαν ένα τόπο και τίποτα περισσότερο...
7. Το Μέτσοβο ταυτίζεται σήμερα με τα οράματα του δημάρχου του Αλέκου Καχριμάνη, ενός από τους 3-4 πιο επιτυχημένους ανθρώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης σε όλη την Ελλάδα. Δεν έχει όμως διοικητική ενδοχώρα, ενώ ο ρόλος του θα μπορούσε να είναι ευρύτερος σε μεγάλα τμήματα της βλαχόφωνης βόρειας αλλά και της Νότιας Πίνδου (η ενοποίηση των Δρυμών Βίκου – Αώου και Βάλια – Κάλντας, θα ήταν μια καλή ενέργεια που θα έπρεπε να επικροτήσει).
8. Το Γαρδίκι, είναι το σημαντικότερο χωριό του Ασπροποτάμου (στον οποίο πρέπει να δημιουργηθεί ένας νέος Ε.Δ.) και αποτελεί, χωροταξικά τον συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της Ν. Πίνδου και των βουνών της Θεσσαλίας, έχοντας τεράστιες δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης. Εάν δεν υπάρξει όμως άμεση επέμβαση της πολιτείας και η φύση θα καταστραφεί και ο οικισμός θα μεταβληθεί, σε «Λούτσα της ορεινής Ελλάδας», κατά τα πρότυπα δυστυχώς του Περιβολίου Γρεβενών, του πιο άσχημου οικιστικά χωριού του ορεινού τμήματος της χώρας μας. Δυστυχώς.....
9. Ο Δ. Ιτάμου Αγράφων (με έδρα το Καλλίθηρο, κακώς, γιατί θα έπρεπε να έχει την Καστανιά!), περιλαμβάνει μια εξαιρετική φύση και τοπία μοναδικού κάλλους (αξίζει να δημιουργηθεί ένας Ε.Δ. στον Ταυρωπό και στα Ανατ. Αγραφα, μέχρι το ιστορικής μνήμης, οροπέδιο της Νιάλας). Διαθέτει έναν δυναμικό Δήμαρχο τον Βασ. Τσαντήλα, με ακτινοβολία που επεκτείνεται πέραν των Αγράφων.
10. Το Κρίκελλο, είναι η καρδιά της ορεινής Ευρυτανίας. Δημιουργία ενός ορεινού κέντρου σε αυτό, κατά τα πρότυπα των EURO MONTANA, σημαίνει ορθολογική διαχείριση τεράστιων δασικών εκτάσεων στην Καλλιακούδα, και στην Σαράνταινα και του υδάτινου δυναμικού του Κρικελλοπόταμου (που κινδυνεύει κάποτε, σύντομα, να «οδεύσει» χλωριωμένος προς την Αθήνα,...) αλλά και δημιουργία προτύπων οικο-ανάπτυξης στον πιο δασωμένο νομό της πατρίδας μας.
11. Τα Πράμαντα είναι ένας ζωντανός ημι-αστικός οικισμός, η στήριξη του οποίου μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά σε όλη την περιοχή των Τζουμέρκων, που εκτείνεται ουσιαστικά σε 2 νομούς (Ιωαννίνων και Άρτας), αλλά αφορά σε ολόκληρη την Νότια Πίνδο.
12. Το Θέρμο, είναι ένας ιστορικός ημι-ορεινός οικισμός που βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο μεταξύ της πεδινής και παραλιακής Αιτωλο-ακαρνανίας του Καρπενησίου, του Παναιτωλικού (κυρά-Βγέννα) και των ορέων της Ναυπακτίας.
13. Η Ανω Χώρα, (Μεγάλη Λομποτινά), στην καρδιά των Κράβαρων μπορεί να μεταβληθεί σε οικο-τουριστικό κέντρο διεθνούς ακτινοβολίας. Οι ναυπακτιακοί σύλλογοι διακρίνονται για τον δυναμισμό τους και στις τοπικές κοινωνίες δεν λείπει η διάθεση για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη του τουρισμού.
14. Η Υπάτη (Υπάτη, Λουτρά, Νιοχώρι) είναι μια πύλη εισόδου προς τον ορεινό όγκο της Οίτης και του Ε.Δ. της και όχι μόνον. Σε κοντινή απόσταση με την Λαμία, επιβάλλεται να λειτουργήσει σαν πόλος έλξης δραστηριοτήτων και συγκράτησης του ορεινού πληθυσμού της Ν.Α. Ρούμελης. Αξιέπαινες υπήρξαν οι πρωτοβουλίες του πρ. Δημάρχου

- Λουτρών Υπάτης, Θανάση Σκούρα, οι οποίες όμως χάθηκαν, μέγα στον γενικό ωχαδερφισμό....
15. Το Λιδορίκι, βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο μεταξύ των ορεινών όγκων της Γκιώνας και των Βαρδουσιών (και δίπλα στο τεχνητό φράγμα του Μόρνου). Σε αυτές τις περιοχές επιβάλλεται η δημιουργία ενός νέου Ε.Δ., πριν η ανεξέλεγκτη εξόρυξη βωξίτη, που πρόσκαιρα δίνει εργασία σε κάποιους κατοίκους τους, τις καταστρέψει ολοκληρωτικά και οι ελάχιστοι εργαζόμενοι οδεύσουν στις συνοικίες του .....Τρίτου Κόσμου της Αθήνας, τα δε τελευταία αγριοκάτσικα (*turicapra – turicapra balcanica*) ταριχευμένα να μας θυμίζουν τις άλλοτε ομορφιές της Ρούμελης.
  16. Το Προκόπι, έπρεπε εδώ και δεκαετίες να ήταν ένα εθνικό σύμβολο της ημι-ορεινής Ελλάδας. Όχι μόνο για την εξαιρετική ορεινή φύση του Μαυροβουνίου, αλλά και για το επίσης ...εξαιρετικό τσιφλίκι του Φράνσις Νόελ Μπέηκερ. Η μετατροπή του σε ορεινό κέντρο ελεγχόμενης ανάπτυξης, θα δώσει πνοή σε ολόκληρη την Εύβοια, που σήμερα στενάζει κάτω από το βάρος της ανεργίας.
  17. Τα Καλάβρυτα, είναι κρίμα που δεν είναι εδώ και δεκαετίες το κέντρο ενός Ε.Δ. που να περιλαμβάνει τον Χελμό και τον Βουραϊκό ποταμό. Σήμερα, ανάπτυξη υπάρχει, έχει όμως τον χαρακτήρα της μονο-καλλιέργειας γιατί είναι στραμμένη σχεδόν αποκλειστικά στην χιονοδρομία (και γι' αυτήν απουσιάζει μια εθνική στρατηγική).
  18. Η Δίβρη, (Λαμπεία), δεν είναι μόνο ένας από τους ιστορικότερους οικισμούς του Μωριά (πατρίδα και των Στεφανόπουλων), αλλά η καρδιά του Ερύμανθου και της ευρύτερης περιοχής του μυθικού δάσους της Φολόης, που σήμερα ξεπατώνεται συστηματικά για ....να φυτευθούν πατάτες....
  19. Η Δημητσάνα, μπορεί να αναλάβει την διαχείριση (μαζί με την Βυτίνα) του πανέμορφου Μαίναλου, αλλά και του μοναδικού Λούσιου Ποταμού.
  20. Ο ορεινός Κοσμάς, (μαζί με τον Άγιο Πέτρο), μπορούν αντίστοιχα να αναλάβουν την διαχείριση του Πάρωνα.
  21. Η Ανώπολη Σφακίων, είναι ο σημαντικότερος οικισμός στις Σφακιανές Μαδάρες. Σε ευαίσθητο σημείο στην Ν.Α. πύλη τους, βρίσκεται σε μια από τις ωραιότερες τοποθεσίες της χώρας μας, μόλις πρόσφατα άρχισε να το ανακαλύπτει ο τουρισμός και εάν η πολιτεία δεν προλάβει να θεσμοθετήσει μέτρα για την ανάπτυξη του, θα μετατραπεί σύντομα σε ένα συνοθύλευμα αυθαίρετων, κατά τα πρότυπα του Περιβολίου Γρεβενών.
  22. Τα Ανώγεια, είναι η πύλη προς τον Ψηλορείτη. Και Ψηλορείτης δεν σημαίνει μόνο βοσκή, σημαίνει το μοναδικό για την Κρήτη, δάσος του Ρούβα, το οροπέδιο της Νίδας, το Σχινακιώτικο Φαράγγι και άλλα πολλά. Τα ίδια τα Ανώγεια είναι η πολιτισμική ιδιαιτερότητα της Κρήτης και έτσι πρέπει να παραμείνουν.
  23. Άφησα την Κόνιτσα, προς το τέλος, γιατί μπορεί η ίδια να αποτελεί (τα τελευταία χρόνια), ένα καλό παράδειγμα ήπιας ανάπτυξης (τα συγχαρητήρια ανήκουν και στον άξιο δήμαρχο της Μάκη Χατζηφραιμίδη), δεν μπορεί όμως η ίδια λόγω θέσης, να διαχειριστεί (εκτός από την φύση της Τραπεζίτσας, του Σμόλικα και πιθανόν αύριο και της Νεμέρτσας) τα τεράστιας έκτασης ορεινά οικοσυστήματα του Γράμου. Άλλη πόλη ή χωριό για να παίξει αυτόν τον ρόλο δεν υπάρχει (π.χ. Πληκάτι) και γι' αυτό επιβάλλεται η δημιουργία *ex-nihilo* ενός δορυφορικού κέντρου στον ιστορικό, αλλά εγκαταλελειμμένο, σήμερα, οικισμό της Γράμμουστας, ο οποίος κατά την άποψη μου, μπορεί να αποτελέσει ένα από τα καλύτερα παραδείγματα αξιοβίωτης ανάπτυξης στην Ελλάδα: και κτηνοτροφία (τα καλοκαίρια) και χειμερινός τουρισμός και διατήρηση της ιστορικής μνήμης (εμφύλιος) και προστασία της φύσης (Ε.Δ. στα δάση της Σλήμιτσας, του Αγίου Ζαχαρία, της Πέτρα-Μούκας και του Ντέντσικου).
  24. Ένα από τα σημαντικότερα ορεινά οικο-συστήματα της Ελλάδας και της Ευρώπης ο Ταΰγετος, δυστυχώς θα μπορούσε (γιατί δεν!!) να διαχειριστεί μόνο από την σχετικά κοντινή του Σπάρτη. Η Αναβρυτή προσφέρεται σαν δορυφορικό κέντρο ανάπτυξης σε

υψόμετρο. Το πολύ-πολο: αρχαία Σπάρτη – Μυστράς – φαράγγια και δάση Ταυγέτου, Καιάδας κλπ. αποτελεί ένα από τα εκπληκτικότερα και με υψηλότερο βαθμό αξιολόγησης που υπάρχουν στην χώρα μας.

25. Τέλος η ποντιακή Παναγίτσα και το σλαβόφωνο Πόζαρ (Λουτρά Αριδαίας), μπορούν να αναλάβουν την διαχείριση του Καϊμάκ-Τσαλάν (όρος Βόρας) ενός από τα 3-4 πιο αξιόλογα ορεινά οικοσυστήματα της Βαλκανικής.

6. Κάτι σαν επίλογος

Δεν τρέφω αυταπάτες. Όπως κατασπαταλήθηκαν οι πόροι των Α' και Β' Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, οι οποίοι λειτούργησαν, ουσιαστικά, σε βάρος της Ορεινής Ελλάδας, έτσι θα κατασπαταληθούν και οι πόροι του Γ' Κ.Π.Σ., παρά τις υποτιθέμενες προτεραιότητες που βάζει η Ε.Ε.

Τα υποτιθέμενα 100 δις (βλέπε δηλώσεις Πάχτα) που θα διατεθούν την περίοδο 2000-2006, (έτσι κι αλλιώς, το ποσόν είναι αστείο για ολόκληρη την ορεινή Ελλάδα) εάν δεν κουτσουρευθούν για να δοθούν συμπληρωματικά για τα έργα της Ολυμπιάδας του 2004, ουσιαστικά θα οδεύσουν σε ημετέρους και σε έργα αποσπασματικά, που θα εξακολουθήσουν να αντιμετωπίζουν την ορεινή Ελλάδα ως «μέρος» και όχι ως «όλον».

Και αντί, το ορεινό τμήμα της χώρας μας, να βρει την προστασία και την αξιοβίωτη ανάπτυξη που του αρμόζει, θα υποβαθμιστεί και θα καταστραφεί ακόμη περισσότερο (άντε το πολύ να αναπτυχθούν, έτσι σαν άλλοθι, 2-3 ορεινές περιοχές...).

Ο γράφων, που δεν συμμετέχει σε αυτό το συνέδριο, για να συμπληρώσει ούτε το βιογραφικό του, ούτε τις δημόσιες σχέσεις του, δεν είναι αισιόδοξος για το μέλλον αυτού του τόπου, και ιδιαίτερα του ορεινού του τμήματος και της φύσης του, όσο δεν αλλάζει η κοντόφθαλμη πολιτική και η αποσπασματική λογική του ελληνικού κράτους.

Κι όσο προσωπικές και να είναι οι απόψεις που εξέφρασε, δείτε τις, όχι στα πλαίσια μιας επιστημονικής ή επιστημονικοφανούς εργασίας, αλλά στα πλαίσια της αγωνίας του για το μέλλον ενός τόπου όπου ανθίζουν, ακόμη, αγριολούλουδα, όπου υπάρχουν, ακόμα, ποτάμια που κυλούν ελεύθερα, όπου μπορείς, ακόμη, να χαϊδέψεις, νοητά, τις γραμμές του τοπίου, αγναντεύοντας το από κάποια του βουνοκορφή.

Και είναι γεμάτος βουνοκορφές, αυτός ο τόπος.....

Βιβλιογραφία

- Tsipiras, K.S.: "Integrated Management of Mountain Resources" άρθρο στο περιοδικό Mountain Research and Development (1989, No 1).
- Tsipiras, K.S.: "Mountain Protected Areas in the Mediterranean" (εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο της I.U.C.N. / World Commission on Protected Areas, Εθνικός Δρυμός Cilento Ιταλίας, 4-7/11/1999).
- Αναπτυξιακή Κοζάνης: «Χωροταξική μελέτη ΠΙΕΡΙΩΝ» (συμμετοχή Κ.Σ.Τσίπηρας), Κοζάνη 1994.
- Πρόταση για την δημιουργία Ε.Δ. στο Καϊμάκ-Τσαλάν (Ηλ.Αποστολίδη, Κ.Σ. Τσίπηρας, 110 σελ., Αθήνα 1997).
- Τσίπηρας, Κ.Σ.: «Πρόταση για την δημιουργία Ε.Δ. στην Ροδόπη» (συνέδριο των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Δράμα 1998)
- Τσίπηρας, Κ.Σ. – Σωτ. Γοργογέτα: Πρόταση για την προστασία της φύσης του Ασπροποτάμου. Α' Διεθνές Συνέδριο Mountain Wilderness, Τρίκαλα 1996.
- Τσίπηρας, Κ.Σ.: «στα ελληνικά βουνά» (3 τόμοι, 1989, 1992, 1997, εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη – Νέα Σύνορα, 11^η έκδοση).
- Τσίπηρας, Κ.Σ.: 2 αναφορές – εκθέσεις στην Ομάδα Εργασίας για την Δημιουργία νέων Ε.Δ. (Γεν.Γρ.Δασών, Αθήνα 1998).
- Τσίπηρας, Κ.Σ.: Dans les montagnes grecques (editions Olizane, Γενεύη 1997, 4^η έκδοση).

Τσίππρας, Κ.Σ.: Εισήγηση στο β' συνέδριο του Ε.Μ.Π. (Μέτσοβο 1999), για την αναγκαιότητα συνένωσης των Ε.Δ.Β ΠΙΝΔΟΥ και ΟΛΥΜΠΟΥ, με μια ενδιάμεσα προστατευόμενη ζώνη.

Mountainous Greece and its nature as a “Whole”

C. Tsipiras, Civil Engineer, Geographer
Chairman of the Greek section of "Mountain Wilderness"
Member of the interdisciplinary network "Mountain Forum"

Greece is the only country in Europe that doesn't have a strategy for its mountainous part which represents 42.3 % of the territory (according to the 268/75/EC directive)

A special strategy that should consider Greek mountainous areas, not as many separate and distinctive places where different and often contradictory policies are implemented, but as a "whole", is necessary. Specifically:

- a) this national strategy should consider mountainous areas as a “whole” through the creation of an over-local network,
- b) 10% of the Greek territory should be considered as protected (today the protected territory represents only 0.53%) through the creation of 12 new National Parks (today whole geographical regions such as Peloponnisos, Thesally, Central and Eastern Macedonia, Thraki and the Aegean islands don't even have a single protected area) and
- c) a national and interdisciplinary secretariat (according to EUROMONTANA standards) should be in charge for the implementation of European and national policies in Greece which is the most mountainous country in the Mediterranean and the Balkans!